

Ακολουθώντας το παράδειγμα του Αλή πασά στα Γιάννενα, ο Μοχάμετ Άλι από την Καβάλα (1769 - 1849) δημιούργησε περίπου αυτόνομο δικό του κράτος στην Αίγυπτο, όπου, το 1804, αναγνωρίστηκε πασάς από τον σουλτάνο. Δικός του γιος ήταν ο Ιμπραήμ που στάλθηκε να πάρει το Μεσολόγγι (1826) κι έπειτα να προσπαθήσει να καταστείλει την ελληνική επανάσταση στον Μοριά.

Μερικά χρόνια αργότερα, τα πράγματα είχαν ριζικά αλλάξει. Στα 1831, ο Μοχάμετ πολέμωσε εναντίον του σουλτάνου και προέλαυνε ως τη Μικρά Ασία. Με τη μεσολάβηση των μεγάλων δυνάμεων, επέστρεψε στην Αίγυπτο. Στα 1840, του είχε αναγνωριστεί το δικαίωμα της κληρονομικής αντιβασιλείας. Ο Μοχάμετ βάλθηκε να εκσυγχρονίσει τη χώρα του και ζήτησε από τον Όθωνα να αναβαθμίσει το ελληνικό προξενείο της Μανσούρας και να του στείλει έναν γενικό πρόξενο.

Στάλθηκε ο Μετσοβίτης Μιχαήλ Τοσίτσας. Μαζί του έσπευσαν εκατοντάδες Έλληνες. Ο Μοχάμετ τους ήθελε ως εκπολιτιστές. Πολύ σύντομα, η ελληνική παροικία στην Αίγυπτο έσφυζε από ζωή και απολάμβανε τον βαθύ σεβασμό των Αιγυπτίων.

Ο Μοχάμετ πέθανε το 1849. Τον διαδέχθηκε ο Σάιτ πασάς.

Ο Φερδινάνδος ντε Λεσέψ ήταν πρόξενος της Γαλλίας στο Κάιρο της Αιγύπτου, όταν το 1850 συνέλαβε τη μεγαλοφυή ιδέα να ανοίξει μια διώρυγα που θα ένωνε τη Μεσόγειο με την Ερυθρά θάλασσα. Σωστά σκέφτηκε πως η εκμετάλλευση μιας τέτοιας επιχείρησης θα απέφερε τεράστια κέρδη, καθώς οι ναυτιλιακές εταιρείες θα κατέβαλαν πρόθυμα οποιαδήποτε «διόδια», προκειμένου να συντομεύσουν το ταξίδι προς τη Νότια και την Ανατολική Ασία. Ως τότε, τα πλοία ήταν υποχρεωμένα να περιπλέουν την Αφρική και να περνούν στον Ινδικό ωκεανό από το Ακρωτήριο της Καλής Ελπίδας.

Ο Λεσέψ χρειάστηκε πέντε χρόνια ώσπου, με την ενθουσιώδη υποστήριξη των Ελλήνων της Αιγύπτου, να πείσει τον πασά για τη σκοπιμότητα του έργου. Στα 1856, χρονιά που πέθανε ο Μιχαήλ Τοσίτσας, ο Λεσέψ είχε στα χέρια του το πολυπόθητο προνόμιο.

Οι εργασίες ξεκίνησαν το 1859. Το σχέδιο προέβλεπε ένα κανάλι που θα ξεκινούσε από το

Πορτ Σαΐντ, στη Μεσόγειο, και θα κατέληγε στην Ισμαηλία, πάνω στη λίμνη Τίμσα. Άλλο ένα κανάλι θα ξεκινούσε από το νότιο άκρο της λίμνης και θα κατέληγε στο βόρειο άκρο της Μεγάλης Αλμυρής λίμνης που θα ενωνόταν με τη Μικρή Αλμυρή λίμνη. Το τρίτο κανάλι θα ξεκινούσε από τα νότια της Μικρής Αλμυρής και θα κατέληγε στην πόλη Σουέζ, στον μυχό της Ερυθράς θάλασσας. Σύνολο μήκους έργων: 161 χλμ.

Ο Ισμαήλ πασάς (1830 - 1895) ήταν εγγονός του Μοχάμετ. Στα 1863 έγινε αντιβασιλιάς της Αιγύπτου και, στα 1867 πήρε τον τίτλο του χεβίδη. Από την πρώτη στιγμή, κατάλαβε τη σπουδαιότητα της διώρυγας και φρόντισε να εξασφαλίσει 177.000 μετοχές της εταιρείας που θα εκμεταλλευόταν το κανάλι.

Στα 1869, το γιγάντιο έργο είχε τελειώσει. Πολλοί από τους 20.000 εργάτες, που δούλεψαν εκεί, είχαν αφήσει την τελευταία τους πνοή πάνω στην αφιλόξενη γη. Ο Λεσέψ, όμως, είχε κάθε λόγο να είναι ευτυχισμένος. Και βαθιά ευγνώμων προς τους Έλληνες. Δική του δωρεά προς το ελληνικό κράτος είναι τα οικόπεδα στο Πορτ Σαΐντ και στην Ισμαηλία, πάνω στα οποία κτίστηκαν τα εκεί ελληνικά σχολεία. Και το κείμενο της αναμνηστικής πλάκας για τη διώρυγα είναι γραμμένο στη γαλλική και στην ελληνική γλώσσα. Και η εταιρεία της διώρυγας στελεχώθηκε κυρίως από Έλληνες. Και Έλληνες ήταν στην πλειοψηφία τους οι πλοηγοί που ανέλαβαν το δύσκολο έργο του διάπλου του καναλιού: Περίπου 3.000 νοματαίοι.

Ο Ισμαήλ πασάς ζούσε τον θρίαμβό του εκείνη την 17η Νοεμβρίου του 1869, ημέρα των επίσημων και μεγαλόπρεπων εγκαινίων της διώρυγας του Σουέζ. Ηγεμόνες κι εκπρόσωποι τους από όλη την Ευρώπη ήρθαν να τον τιμήσουν. Ο χεβίδης είχε πλάι του τον εμπνευστή του οράματος Γάλλο πρόξενο Φερδινάνδο ντε Λεσέψ, τον Έλληνα γενικό πρόξενο και τους ανθρώπους της κυβέρνησής του. Οι ξένοι επίσημοι θαύμαζαν αυτά που έβλεπαν, ενώ κάποιοι από αυτούς έκαναν λογαριασμούς, πόσα θα βγάζει η εταιρεία υπολογίζοντας τα εμπορεύματα, που διακινούνταν με τα πλοία από το κανάλι, προς 13 γαλλικά φράγκα τον τόνο και τους ταξιδιώτες προς 10 το κεφάλι. Προέκυπταν αστρονομικά ποσά. Και οι Άγγλοι ονειρεύονταν ήδη την Αίγυπτο ως κέντρο της αποικιακής τους αυτοκρατορίας με τη διώρυγα να συμπληρώνεται από χερσαίες επικοινωνίες. Ο Ισμαήλ θα τα μάθαινε αργότερα όλα αυτά.

Ο γαλλογερμανικός πόλεμος ξέσπασε, επτά μήνες αργότερα (Ιούλιος του 1870), δίνοντας στους Άγγλους ουρανόπεμπτη ευκαιρία. Ξεκίνησαν άγριο οικονομικό πόλεμο εναντίον του Ισμαήλ πασά και ταυτόχρονα εξαγόραζαν όποια μετοχή της εταιρείας της διώρυγας έβρισκαν μπροστά τους. Το 1871 βρήκε τη Γαλλία ηττημένη και γονατισμένη. Βρήκε και τον Ισμαήλ σε άθλια οικονομικά χάλια. Άντεξε ως τα 1874. Τη χρονιά εκείνη, οι 177.000 μετοχές του πέρασαν σε αγγλικά χέρια. Στα 1875, και ο έλεγχος της διώρυγας είχε περάσει στους Άγγλους. Μια συνθήκη εξασφάλιζε στην Αγγλία το προνόμιο της εκμετάλλευσης της διώρυγας ως το 1968. Στα 1879, ο Ισμαήλ εξαναγκάστηκε να παραιτηθεί και να ζήσει ως ιδιώτης τα υπόλοιπα 16 χρόνια ως τον θάνατό του (το 1895).

Ο αρχηγός του αιγυπτιακού εθνικού κόμματος Αραμπή πασάς ξεσηκώθηκε κατά των Εγγλέζων: Η εξέγερσή του άντεξε δυο χρόνια (1881 - 82). Στο τέλος της, ολόκληρη η Αίγυπτος βρισκόταν κάτω από τον αγγλικό έλεγχο.

Για τις λοιπές μεγάλες ευρωπαϊκές δυνάμεις, το ζήτημα είχε παραγίνει. Μια συνδιάσκεψη οργανώθηκε στην Κωνσταντινούπολη, στα 1882. Με γαλλικές κυρίως πιέσεις, η διώρυγα απέκτησε διεθνή χαρακτήρα. Οι Άγγλοι, όμως, είχαν βάλει πόδι εκεί για τα καλά και δεν έλεγαν να κάνουν πίσω. Οι Γάλλοι επανήλθαν δριμύτεροι. Νέα συνδιάσκεψη οργανώθηκε στην Κωνσταντινούπολη:

Στις 29 Οκτωβρίου του 1888, υπογραφόταν η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης για την Ελεύθερη Ναυσιπλοΐα στη διώρυγα του Σουέζ. Εκτός από τους Αγγλογάλλους, συνυπέγραψαν και οι Ρώσοι, Γερμανοί, Αυστροουγγαρέζοι, Ισπανοί και Ολλανδοί. Η εκμετάλλευση, όμως, παρέμενε στα αγγλικά χέρια. Ως τα 1904, οπότε μια αγγλογαλλική δήλωση τροποποίησε τα πράγματα. Ο οικονομικός έλεγχος της διώρυγας μοιράστηκε δίκαια μεταξύ τους.

Στα 1914 κι ενώ ξεσπούσε ο Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος, η Αίγυπτος μετατρέποταν σε αγγλικό προτεκτοράτο. Και στα 1923, στη συνθήκη της Λοζάννης, ένα 99ο άρθρο, προέβλεπε για το καθεστώς της διώρυγας, καθώς από τον προηγούμενο χρόνο (1922) οι Αιγύπτιοι είχαν επαναστατήσει. Κατέκτησαν μιαν ελεγχόμενη από τους Άγγλους ανεξαρτησία, με πiónι τον βασιλιά Φουάτ που πέθανε το 1936, για να τον διαδεχτεί ο γιος του κι επίσης αγγλόδουλος Φαρούκ (1920 - 1965).

Στα μέσα του 20ού αιώνα, από τους 40.000 Έλληνες που εξακολουθούσαν να ζουν στην Αίγυπτο, οι 13.000 βρίσκονταν στο Σουέζ, εργαζόνταν στην εταιρεία της διώρυγας κι έπρεπε κάθε χρόνο να ανανεώνουν την άδεια παραμονής τους εκεί. Στις 23 Ιουλίου 1952, ξέσπασε η επανάσταση κατά των Άγγλων και κατά του Φαρούκ. Ο πρόεδρος Ναγκίπ αρχικά κι ο Νάσερ στη συνέχεια, μετέτρεψαν τις άδειες των Ελλήνων σε δεκαετείς, προκειμένου να τους εμφυσήσουν αίσθημα ασφάλειας. Οι Έλληνες άλλωστε εξακολουθούσαν να είναι και οι καλύτεροι πλοηγοί, χίλιοι τον αριθμό.

Τέσσερα χρόνια αργότερα, στις 27 Ιουλίου 1956, ο Νάσερ εθνικοποίησε τη διώρυγα. Οι Αγγλογάλλοι δεν έμειναν αργοί. Πρόσφεραν από 15.000 ως 20.000 λίρες σε κάθε ξένο υπάλληλο της διώρυγας, προκειμένου να εγκαταλείψουν τη χώρα και να εξαναγκάσουν τους Αιγύπτιους να κλείσουν το κανάλι. Έφυγαν οι πιο πολλοί, κανένας όμως Έλληνας. Οι Αγγλογάλλοι ανέβασαν τις προσφορές σε δυσθεόρατα ύψη. Οι Έλληνες συγκεντρώθηκαν κι αποφάσισαν να παραμείνουν στο πλευρό των Αιγυπτίων. Η «μάχη της Διώρυγας» κερδίστηκε κι ο Νάσερ, σε επίσημη τελετή, παρασημοφόρησε τους Έλληνες που με τη στάση τους «έσωσαν την Αίγυπτο», όπως είπε.

Επί μήνες, οι Αγγλογάλλοι πίεζαν φορτικά τα πράγματα, προσπαθώντας να πάρουν πίσω τον έλεγχο του καναλιού. Στις 29 Οκτωβρίου του 1956, έπεσαν οι μάσκες. Αγγλογαλλικά στρατεύματα εισέβαλαν στη χώρα. Πίσω τους, ακολουθούσαν Ισραηλινοί. Ο Ελληνισμός του Πορτ Σαΐντ, της Ισμαηλίας και του Σουέζ βρέθηκε στο μάτι του κυκλώνα. Από τις 31 του μήνα, οι τρεις πόλεις δέχονταν και αεροπορικούς βομβαρδισμούς. Αποκόπηκαν από την υπόλοιπη χώρα.

Οι Αγγλογάλλοι μπήκαν στο Πορτ Σαΐντ και προσπάθησαν να αποκτήσουν επαφή με τους Έλληνες, τους μοναδικούς μη Αιγυπτίους που παρέμεναν εκεί. Η ελληνική παροικία αρνήθηκε κάθε κατοχική βοήθεια και οργάνωσε εθελοντικά σώματα, λαϊκά συσσίτια για Έλληνες κι Αιγυπτίους και συμμετοχή Ελληνίδων στην «Ερυθρά Ημισέληνο», το αντίστοιχο του Ερυθρού Σταυρού.

Με παρέμβαση του ΟΗΕ, οι Αγγλογάλλοι αναγκάστηκαν να αποχωρήσουν. Οι Ισραηλινοί επανήλθαν στις 5 Ιουνίου του 1967, όταν ξέσπασε ο πόλεμος των Έξι Ημερών. Κατέλαβαν την χερσόνησο του Σινά, ενώ η διώρυγα έκλεισε. Ξανάνοιξε στα πλοία όλων των εθνικοτήτων, πλην των ισραηλινών, την επέτειο του πολέμου (5 Ιουνίου), το 1975, με απόφαση του προέδρου Ανουάρ Σαντάτ. Απέμενε στο πλήρωμα του χρόνου να επουλώσει τις πληγές. Στις 25 Νοεμβρίου του 1977, ο Αιγύπτιος πρόεδρος επισκέφτηκε το Ισραήλ. Στις 10 Δεκεμβρίου του 1978, ο Σαντάτ κι ο πρωθυπουργός του Ισραήλ Μεναχέμ Μπέγκιν τιμήθηκαν με το βραβείο Νόμπελ για την ειρήνη. Η συμφωνία ειρήνης ανάμεσα στις δύο

χώρες επικυρώθηκε με δημοψήφισμα που έγινε στην Αίγυπτο, στις 20 Απριλίου του 1979.

Σήμερα, το κανάλι λειτουργεί κανονικά. Οι Έλληνες όμως δεν βρίσκονται πια εκεί.

(Έθνος, 29.10.1998) (τελευταία επεξεργασία, 28.2.2009)